

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

Crkveno-glazbena djelatnost Stanislava Prepreka u petrovaradinskoj župi sv. Roka

Đuro Rajković, Petrovaradin

(nastavak 5.)

Najvišu razinu liturgijsko-glazbenog utjecaja na svoje župljane, u teorijskom pogledu, dostigao je Stanislav Prepek svojim jednostavnim, slobodno se može reći narodnim, predavanjem, napisanim kao propovijed za blagdan sv. Cecilije 1936. Na sam blagdan, koji je te godine slavljen u nedjelju, predavanje je namjesto propovijedi pročitao tadašnji ravnatelj župe. Koliko iz predavanja saznajemo o crkvenoj glazbi i njezinoj ulozi, toliko je uglavnom i Prepek vjerovao u uspjeh svog djelovanja na tom području. Ako bismo tome dodali još i način kojim je predavanje pročitano i pažnju kakvom je saslušano svatko bi, sasvim prirodno, mislio da je tu sve u najboljem redu.

Stanislav Prepek

U to vrijeme maestro Prepek je vjerovao da je upravo na pragu novog doba u svom crkveno-glazbenom radu. Međutim, ubrzo se ispostavilo da je baš tada započeo najžešći napad na tu njegovu djelatnost. Da stvar postane još nevjerojatnijom ni tadašnji župnik nije mario za Prepekov crkveno-glazbeni rad pa ga nije ni podržavao. Ovo krajnje napeto stanje iskoristio je jedan čovjek za svoj osobni obarčun s Preprekom pa je cijela stvar, početkom 1937, okončana najbesmislenijim i najglupljim orguljaškim sporom vođenim na tlu našeg katoličkog podneblja. Iako Prepek u ovom sporu nije pronađen krivim, ipak je bio potišten i duboko razočaran njegovim nemilim tokom i ishodom.

S druge strane, bez obzira što je Prepek nakon orguljaškog spora napustio orguljašku službu u ovoj župi to nikako ne znači da njegov rad nije bio dobar i ispravan ili da nije bio uspješan. On samo nije uspio u cijelosti. No, ono u čemu je uspio, a to je preokret u poimanju crkvene glazbe, značilo je vrlo mnogo za žitelje ove župe.

S velikom radošću prikazujem ovdje Prepekovo predavanje o crkvenom pjevanju, koje je istodobno labudi pjev njegova crkveno-glazbenog rada u župi sv.

Roka. Ono će, uvjeren sam, dobro doći ne samo crkvenim glazbenicima, nego i svim ljubiteljima crkvene glazbe.

PROPOVIJED O CRKVENOM PJEVANJU NA DAN SV. CECILIJE 1936.

»Pjevajte Gospodu pjesmu novu«

Ove godine navršava se 30 godina otkako je u Zagrebu osnovano društvo svete Cecilije za unapređenje crkvenog pjevanja, koje izdaje i glazbeni časopis »Sveta Cecilija«.

Hrvatski metropolita dr. Antun Bauer odredio je svojom okružnicom da današnja nedjelja na koju pada blagdan sv. Cecilije, zaštitnice crkvene glazbe, bude posvećena pjevanju kao *Dan crkvene pjesme*.

U vezi s tom okružnicom ima se u crkvi toga dana održati propovijed o crkvenom pjevanju, pjevati po mogućnosti koralna misa i osnovati crkveno pjevačko društvo.

Promotrit ćemo danas ukratko crkvenu pjesmu; kako je postala, kako se razvijala kroz stoljeća, kakva je danas i kakva bi trebalo da bude.

I.

Postanak i razvoj koralna

Svi stari narodi iskazivali su svojim bogovima poštovanje pjevanjem. Pjevanje su obično pratili svirkom glazbala koja su tada postojala i od kojih su se mnoga u sličnom obliku sačuvala do danas kao npr. harfa, frula, trublja itd.

I izabrani narod izraelski pjevao je pjesme u slavu Jahve, psalme kralja Davida. Evo nekoliko psalamskih stihova iz kojih se jasno vidi oduševljenje koje su stari Izraelci stavljali u pjevanje. Tako u psalmu 145. kliče psalmist:

»Psalme ću pjevati Bogu svojemu dok me bude« pa opet u psalmu 146. »Hvalite Gospoda, jer je dobro pjevati njemu psalme; nek bude slatka i mila pjesma hvale Bogu našem«. U istom psalmu poziva na pjevanje uz svirku glazbala, koja su upotrebljavali Židovi u ono doba: »Pjevajte Gospodu s hvalom, pjevajte psalme Bogu uz citaru«. U psalmu 150. čitamo: »Hvalite Gospoda uz glas trublje, hvalite ga uz psaltir i citaru. Hvalite ga uz bubanj i igru, hvalite ga uz žice i frulu. Hvalite ga uz jasne cimbale, hvalite ga uz cimbale vesele«.

Iz Svetog pisma novoga zavjeta saznajemo da su u onoj svetoj noći, kada se rodio Spas svijeta, anđeli sišli na zemlju i nad štalicom zapjevali: »Slava Bogu na visini, a mir ljudima na zemlji, koji su dobre volje«.

Pjevanje je molitva, ali mnogo ljepša, čišća i uzvišenija, nego ona riječima.

Prvi kršćani i prve kršćanske općine bili su, kako znamo, pokršteni Židovi. Kršćani su iz Mojsijeve vjere primili također i napjeve kojima su pjevali psalme

kao i cijelu starozavjetnu objavu. Tako su židovski napjevi postali praznik i temelj pjevanju prvih kršćana. Kasnije su razni svećenici, redovnici, vjerovjesnici, putujući iz istočnih zemalja npr. iz Bizanta (grčkog carstva) i Sirije, gdje još i danas postoji posebna kršćanska Crkva, donosili i napjeve iz tih krajeva i tako pomogli daljoj izgradnji kršćanskih napjeva. I starogrčka glazbena kultura koja je bila na visokom stupnju dala je u prvo doba mnogo napjeva mladim kršćanskim općinama. Pod tim raznim utjecajima izgrađivalo se pjevanje prvog doba Crkve Kristove.

To pjevanje bilo je *jednoglasno* i bez ikakve pratnje. Kasnije, kad je bizantski car darovao Karlu Velikom prve orgulje koje su u Bizantu bile svjetovno glazbalo, počinju se one uvoditi u crkve na zapadu i danas se njima u svim katoličkim crkvama prati crkveno pjevanje. Orgulje su jedno od najljepših i najpotpunijih glazbala, one su ujedno najdragocjenije dobro svake crkve.

Jedan od znatnih pjesnika i skladatelja napjeva toga prvog kršćanskog doba bio je i znameniti milanski biskup sv. Ambrozije od koga potječe i himan »Tebe Boga hvalimo«.

Znameniti papa Grgur Veliki, koji je uredio cijelu rimsku liturgiju, uredio je i pjevanje vjernika zabilježivši sve napjeve i izdajući veliki zbornik crkvenog pjevanja. Po njemu se to pjevanje zove *gregorijansko*, a zove se još i *koralno*, što znači zbornu, jer ga je u prvo doba kršćanstva pjevao narod zajedno sa svećenikom u zboru. To pjevanje sačuvalo se u Katoličkoj Crkvi do današnjih dana.

Budući da se kroz stoljeća prilično iskvarilo, papa Pijo X dao je to pjevanje obnoviti po napjevima koji su se vjerno sačuvali jedino u samostanima, osobito onima benediktinskog reda. To je upravo učinio na današnji dan, prije 33 godine, na blagdan sv. Cecilije 1903., svojim znamenitim spisom »Motu proprio«, zakonom crkvenog pjevanja. Njime je pozvao cjelokupno svećenstvo da poduzme da se taj obnovljeni koral opet uvede u sve crkve. Taj zakon crkvenog pjevanja potkrijepio je sadašnji papa Pijo XI svojom »Apostolskom Konstitucijom« godine 1928. 25 godina nakon objave *Motu proprio*.

U našoj crkvi češće ste slušali to pravo crkveno pjevanje, dakle, gregorijanski koral (npr. rekvijem na Dušni dan, himne »Klanjam ti se smjerno«, »Zdravo Tijelo porođeno«, itd.), a čut ćete ga i danas tijekom cijele mise sa svim promjenljivim dijelovima 25. nedjelje po Duhovima i nepromjenljivim dijelovima, koji sačinjavaju jednu cjelinu kao koralna misa br. 9 (svega ih ima 18), kao i himan za djevice u čast sv. Ceciliji na Prikazanje.

II.

Dijelovi mise koje pjeva zbor

U vezi s koralom istaći ću još jednom s par riječi glavne dijelove sv. mise, koji bi se uvijek morali pjevati. To su ponajprije *stalni ili nepromjenljivi dijelovi*: Gospodine, Slava, Vjerujem, Svet, Blagoslovljen i Jaganjče Božji. Te dijelove (osim Slava i Vjerujem) ima skoro svaka misa. Po naređenju Crkve morali bi se pjevati jedino ti dijelovi na pjevanoj misi.

Uza te nepromjenljive dijelove važni su, također, i *promjenljivi dijelovi*. To su: Ulazna ili početna pjesma, pjesma iza Poslanice ili pjesma na stepenicama, Prikazanje ili prikazna pjesma i pričesna pjesma. Ti dijelovi mijenjaju se na svakoj misi, a u vezi s molitvama, Poslanicom, Evanđeljem, često i Predslovljem daju blagdanu pravo obilježje. I ovi dijelovi morali bi se uvijek pjevati na pjevanoj misi. To i čujete svakog blagdana i svake nedjelje, samo što to do sada nije bio gregorijanski koral, nego moderne skladbe tih propisanih tekstova. Od početka nove crkvene

godine, a to je slijedeća nedjelja, biti će i ti dijelovi pjevani s napjevima propisanog gregorijanskog koral.

Nešto o tim promjenljivim dijelovima. Ulazna pjesma se zove tako, jer je svećenik u staro doba u povorci s vjernicima ulazio u crkvu kroz glavna vrata. Za to vrijeme, dok se svećenik spremio i oblačio za misu, crkveni zbor je s vjernicima pjevao tu pjesmu. Pjesmu na stepenicama pjevali su pjevači na stepenicama oltara. Prikazna pjesma pjevala se za vrijeme dok je narod prikazivao svoje darove, noseći ih na oltar, a pričesna pjesma se pjevala za vrijeme pričesti vjernika. Sve te pjesme bile su u to prvo doba duže, a njihov tekst uziman je uglavnom iz psalama. Npr. spremanje za sv. misu i ulaz u crkvu trajali su dosta dugo, a danas od svega toga ostaje ulaz svećenika iz sakristije u crkvu. Isto je tako dugo trajalo prinošenje darova svih vjernika svećeniku koji je za to vrijeme sjedio kraj oltara, primao darove i stavljao na oltar. Danas je ostalo samo prikazivanje svećenika, dok vjernici svoje darove u obliku novca prikazuju pod većim dijelom mise. I pričest je trajala dugo, jer su se u prva kršćanska vremena na svakoj misi pričesćivali svi prisutni vjernici. Zbog današnjeg stanja i te je pjesme Crkva skratila samo na par stihova.

U cijeloj liturgiji Crkve ostali su do danas jasni neki tragovi židovskog utjecaja kao npr. riječ *Amen*, koja znači *Tako neka bude* i riječ *Aleluja*, koja se u pjesmi na stepenicama pjeva kroz cijelu crkvenu godinu osim Korizme i mise za pokojne, a znači *Hvalite ili Slavite Gospoda*, pa prema tome sasvim lijepo pristaje u cijelu liturgiju, osobito u Uskrsno doba, kad se može čuti nešto češće, a isto tako lijepo pristaje i u Božićno doba. Nalazi se i u Došašću što je znak da Došašće nije tužno doba, nego doba iščekivanja Spasitelja.

III.

Razvoj, propadanje i obnova narodne crkvene pjesme

Uz gregorijanski koral, a pod njegovim utjecajem i utjecajem svjetovne narodne pjesme, razvila se u srednjem vijeku u Katoličkoj Crkvi i narodna crkvena pjesma. I riječi i napjevi bili su uzimani iz liturgije i prerađivani u pjesme po kiticama. Najviše takvih pjesama imaju Nijemci. Sve su te pjesme lijepe, ozbiljne i dostojne Crkve, tako da ih je i Luter, poslije otpada od katoličke vjere, zadržao. Nazivaju ih *pučki koral*.

I mi Hrvati imali smo u to doba iste takve narodne crkvene pjesme, koje je pjevao cijeli naš narod.

No, oko godine 1750. pod utjecajem slobodornih misli jozefinskog doba, počinju se javljati nove crkvene pjesme, koje su u sebi imale sve manje crkvenog duha i postajale sve više praznima i plitkima, a napjevi su sve više sjećali na razne svjetovne napjeve. To stanje dostiglo je vrhunac početkom prošlog stoljeća.

Kako je u to doba kod nas bila Vojna Krajina ili Granica za obranu od Turaka, a služila je zapravo za ponjemčivanje našeg naroda, to su se te nedostojne crkvene pjesme po njemačkim orguljašima-učiteljima širile među našim narodom u Vojnoj Krajini. Narod ih je morao primati, jer ti stranci, orguljaši, nisu znali naše pjesme i tako je naša stara hrvatska crkvena pjesma bila potisnuta i osuđena na propast. Zadržala se u životu samo u onim krajevima, koji su bili dalje od Vojne Krajine kao npr. Hrvatsko Zagorje. Kod nas je širenje tih njemačkih necrkvenih pjesama pomogao o. Marijan Jaić, jer ih je preveo na hrvatski jezik i izdao u pjesmarici za narod pod naslovom »Vinac« i u zbirci za orguljaše pod naslovom »Napivi« 1850. On je imao najbolju namjeru, ali budući da je odgojen u tom dobu, bio je zadojen tim

njemačkim duhom. Naš narod još i danas pjeva iz tog starog »Vinca«, čije riječi nikako ne valjaju. Malo tko zna da je đakovačka biskupija 1925. izdala novo izdanje ove pjesmarice pod naslovom »Vijenac«, gdje su sve riječi lijepo popravljene i dodane naše prave stare hrvatske crkvene pjesme. Danas bi se smjelo upotrebljavati jedino to izdanje.

Protiv te najezde loših njemačkih crkvenih pjesama ustaje u Njemačkoj, krajem prošlog vijeka, Nijemac *Franz Witt*, svećenik i skladatelj. On okuplja oko sebe sve koji su jednako mislili i osniva pod zaštitom sv. Cecilije, zaštitnice crkvene glazbe, društvo, koje je po njoj nazvao *cecilijansko*. U svim mjestima osniva ju se slična društva. Ona počinju oživljavati lijepe stare njemačke crkvene pjesme koje se po svojoj vrijednosti ništa ne razlikuju od onih kod Hrvata, a koje i mi možemo pjevati bez ikakva ustručavanja. Jedino se može reći da nam to nije potrebno kad imamo dovoljno svojih pjesama. Mlađi njemački skladatelji počinju pisati nove pjesme u duhu tih starih pjesama i u duhu gregorijanskog korala.

Cecilijanski pokret ubrzo se raširio, a osobito poslije proglašenja već spomenutog zakona o crkvenoj glazbi pape Pija X.

III.a)

Obnova kod nas

Kod braće Slovenaca javlja se taj pokret odmah poslije osnivanja prvih cecilijanskih društava u Njemačkoj i zato su oni do danas svoje crkveno pjevanje doveli na takvu razinu, da svaka, pa i najmanja, seoska crkva ima lijepe orgulje, dobar, pa makar i manji, zbor i školovanog orguljaša.

Kod nas je taj pokret započeo izdavanjem časopisa za crkvenu glazbu »Sveta Cecilija« 1907. i osnivanjem hrvatskog cecilijanskog društva u Zagrebu. Taj pokret dobija kod nas osobiti zamah pronalaskom starih rukopisnih pjesmarica u kojima su se sačuvala naše dobre stare hrvatske crkvene pjesme koje je njemačka najezda potisnula i skoro uništila. Te zbirke su ove: »Cithara octochorda«, »Pavlińska«, Vejkovičeva, Georgiceova, Razmilovičeva i još neke. Većina ovih pjesama objavljena je u glazbenim prilogima časopisa »Sv. Cecilija« s napjevima i pratnjom za orgulje. Za te naše stare crkvene pjesme zanimaju se i strani učenjaci-glazbenici, pišu o njima i dive se njihovoj ljepoti. Mnoge od tih pjesama pjevaju se npr. u Francuskoj, prevedene na francuski jezik.

Po tim starim hrvatskim crkvenim pjesmama odgojen je cio niz naših hrvatskih skladatelja koji su skladali nove pjesme u duhu tih starih pjesama, tako da danas imamo velik broj i starih i novih crkvenih pjesama. Na nama je da ih opet uvedemo u život, a ove tuđinske, nama silom nametnute, da polako odstranimo iz naših crkvi. Hrvatsko glazbeno društvo »Vijenac« u zagrebačkom sjemeništu potpomoglo je naš cecilijanski pokret izdavanjem crkvenih pjesmarica u koje je skupilo stare i nove crkvene pjesme iz priloga časopisa »Sv. Cecilija«. Zadnje djelo u tom pravcu je krasni *Hrvatski crkveni kantual*, izdan 1934. koji treba uvesti u svaku župu.

Sve važnije pjesme, i stare hrvatske i nove, čuli ste mnogo puta kroz ovih 10 godina otkako se pjevaju u ovoj crkvi.

IV.

Prije nego završim, želim na još nešto upozoriti i nešto zamoliti.

1) Danas ćete čuti koralnu misu sa svim promjenljivim i nepromjenljivim dijelovima, s napjevima koje propisuje Crkva. Ti napjevi su stari koliko i kršćanska vjera.

2) Hrvatski metropolita dr. Antun Bauer odredio je da se na današnji dan u župama osnuju crkveni

pjevački zborovi i da se pridruže središnjici u Zagrebu po pravilima i statutima općeg hrvatskog cecilijanskog društva.

Budući da mi već imamo crkveni pjevački zbor treba samo da ga upotpunimo. Zato pozivam sve djevojke, gospođice, mladiće i mladu gospodu ove župe, koji žele biti članovi našeg pjevačkog zbora da se prijave u župnom uredu gdje će im biti rečeno kada, u koji dan i sat će biti *pokus*. Cim se sakupi dovoljan broj članova društvo će biti prijavljeno u Zagrebu. Sadašnje pjevačice prijavi mi je g. učitelj (Stanislav Preprek, op. red.) pa se one ne moraju prijavljivati. Ovdje želim nešto posebno naglasiti. Molim djevojke, gospođe, muževe sve ostale vjernike da se oni odazovu i prijave u naš pjevački zbor. Ako pogledate zbor bilo koje naše veće crkve, vidjet ćete skoro više sijedih glava, nego mladih. Takvih mladih žena i muževa, s dobrim glasom i voljom za pjevanje, ima i u našoj župi pa ih ponovno pozivam i molim da se bez obzira na stalež, društveni položaj, i movinsko stanje i sl. prijave, jer pred Bogom, koji je ovdje uvijek nazočan, svi smo jednaki. Prijave ću primati osobito nedjeljom prije i poslije mise i večernje.

Ovdje treba spomenuti kako je već započeto sa sličnom akcijom u petrovaradinskoj župi Uzvišenja sv. Križa. Za njima ne smijemo zaostati mi koji smo već imali crkveni pjevački zbor i gdje se već dosta dugo radi na obnovi naše crkvene pjesme.

3) Molim da sa zborom na koru odgovarate sve odgovore Amen, Et cum spiritu tuo i ostale. Sve te odgovore već znate, a njih i treba da odgovara sav narod u crkvi, a ne samo dva tri ministranta pred oltarom i zbor na koru. Sv. Otac papa Pijo X osobito naglašava potrebu i važnost tog zajedničkog odgovaranja.

4) Nastojte da sve napjeve, što ih pjeva zbor, naučite i pjevati, a njihov tekst imate u »Anđeoskom cvijeću«. Mnogi ih već znadu, ali se ne usuđuju zapjevati. Neka odbace tu neodlučnost i neka zapjevaju sa zborom. Pjesme se ne pjevaju previsoko, tako da napjev mogu pjevati gotovo svi, jer napjev je glavno, a sekundiranje ili polaganje sporedno, manje važno.

Mnogi se tuže na jednoglasno pjevanje. Međutim, jednoglasno se pjeva baš radi vas, da što prije naučite napjev i pjevate, jer kod dvoglasnog i višeglasnog pjevanja napjev se teže razabire.

5) Konačno molim da se prijavi za pretplatu na crkveni časopis »Život s Crkvom«, koji sada ulazi u treću godinu obnove i u zanimljivom obliku, a bit će od brojeva dosadašnjih dvaju godišta različan i po sadržaju. To će biti uput u liturgijski, dakle, pravi kršćanski život, pa ni jedna kuća ne bi smjela biti bez njega, kao što to vidimo u drugim, mnogo manjim i siromašnijim mjestima, gdje ima po 40, 50 pa i više pretplatnika. Drugi veliki narodi imaju više takvih časopisa pa se ipak tiskaju u nakladi od po 100.000 primjeraka. I mi treba da se ugledamo u te uzorne katoličke narode pa da naš liturgijski časopis i pokret pomognemo i da se naučimo i naviknemo liturgijski moliti sa svećenikom, jer je to najljepša molitva.

Nastojmo svi da nam ovaj *Dan crkvene pjesme* i u našoj župi donose plodove, kao što će ih nedvojbeno donijeti i u ostalim župama, da 30-obljetni rad općeg cecilijanskog društva u Hrvatskoj, a 10-obljetni rad u našoj župi, ne ostane kao ono zrnje što je palo na kamen i u trnje. Pjevajmo u novoj crkvenoj godini pjesmu novu, kako nas zove psalmist. Pjevajmo da ovaj jadni, često mukotrpan, zemaljski život što više približimo nebeskoj slavi, pa da jednom poslije smrti sjednjeni u jedan veliki nebeski zbor, pjevamo bez prestanka: »Svet, svet, svet Gospodin Bog Sabaot. Puna su nebesa i zemlja tvoje slave. Hosana u visini.«